

Empfindsamer Stil – (po)citový styl

Navazuje na galantní sloh a na impulsy z Anglie.

Lawrence Sterne (1713 – 1768)

Sentimental Journey Through France and Italy (*Sentimentální cesta Francií a Itálií*).

London 1768. *Empfindsamer Reiser*. Hamburg 1768.

Sentimental = Empfindsam: překlad termínu z angličtiny do němčiny vytvořil slavný literát Gotthold Ephraim Lessing (namísto dříve používaného *Zärtlichkeit* nebo *Galanterie*)

Německá společnost od konce 60. let 18. století: city a pocity na prvním místě.

Politologové: jeden z důvodů, proč zde neproběhly podobné společenské procesy jako ve Francii vedoucí pak k Velké francouzské revoluci (1789)

Řada knih a příruček věnujících se „citlivému člověku“ - *Empfindsamer Mensch*:

- medicínské recepty
- vhodné sporty
- vhodná jídla
- co je dobré dělat ve volném čase apod.

Empfindsamer Mensch - definice:

Citlivý, domácký, tichý, vážný, prostý, neokázalý.

C. Ph. E. Bach : Trio Sonata in C minor, H.579 ; Wq.161/1 "Sanguineus et Melancholicus"

<https://www.youtube.com/watch?v=oHG1xPsGr10>

Empfindsamkeit v literatuře

Johann Wolfgang Goethe: *Die Leiden des jungen Werthers* (Utrpení mladého Werthera). 1774.

Psán formou dopisů, použita ich-forma.

Napodobování tehdejší mládeží: způsob oblékání, styl korespondence, vlna sebevražd zastřelením.

Další významný román v dopisech:

Choderlos de Laclos: *Les liaisons dangereuses*, 1782 (Nebezpečné známosti). Zfilmováno: Friers, Forman.

Empfindsamkeit - sociologický fenomén.

Nebyl pouze intelektuální záležitostí, ale dotýkal všech společenských vrstev.

Kritická analýza fenoménu citovosti (Empfindsamkeit) probíhala v několika rovinách: psychologické, moralistní a literárněkritické.

Racionalisté a osvícenští filozofové: umění se má líbit (viz galantní styl) a sloužit vyšším cílům; proto se staví vůči subjektivní Empfindsamkeit velmi kriticky:

- egoistická záležitost
- příliš zahleděnost sama do sebe

subjektivismus je pro citové hnutí důležitější než náboženství, mravnost a sociální řád

Literatura: Andreas Hoffmann Kröper: „freye Ausbrüche der musikalischen Dichterwut“. Empfindsamkeit in der Musik. Versuch einer Sichtweise der Musik von Innen. (disertace vložena ve studijních materiálech v ISu.

Carl Philipp Emmanuel Bach (1714-1788)

Druhý nejstarší syn Johanna S. Bacha, jeho kmotrem G. F. Telemann.

V Rupinu, Rheinsbergu a Berlíně na dvoře pruského krále Friedricha Velikého – cembalista. Zde většinou kompozice v galantním slohu, který byl na pruském dvoře oblíben.

1767 Hamburg, kde převzal po Telemannovi úřad městského hudebního ředitele. Stal se čelnou osobností tamního hudebního života, přátelil se s významnými německými básníky a dalšími umělci.

Kompoziční tvorba doložena od 1731.

Dílo:

- Sonáty a další různé samostatné kusy pro klávesové nástroje
- Komorní hudba (sonáty pro sólový nástroj s doprovodem, triové sonáty, zvláště významné jsou flétnové kvartety)
- Koncerty pro klávesové nástroje, flétnu, violoncello, hoboj

Koncert pro violoncello, smyčce a b. c., a moll, Wq. 170 [H. 432] (c. 1750)

https://www.youtube.com/watch?v=-tzLguU_2Dg&index=6&list=WL&t=4s

- Sinfonie

Sinfonia in D Major, Wq. 74, H. 507: II. Andante

https://www.youtube.com/watch?v=nUuJco_meLQ

Hamburské symfonie, Wq. 182 – objednávka G. van Swieten

Č. 1, 1773:

<https://www.youtube.com/watch?v=3WJlQC3ytMA>

- Kantáty, moteta, díla pro sólový hlas (chrámová, písňová)

- *Magnificat* (1749)
- Oratorium *Die Israeliten in der Wüste*

<https://www.youtube.com/watch?v=3ygaVLztAcA&t=1902s>

30:20 - X. Duett. Umsonst sind unsre Zähren

(VIII. Choral. Was der alten Väter Schar, Co zástup patriarchů)

Partitura na IMSLP, doporučuji poslech celého díla.

Pro klávesové nástroje:

Württembergischen Sonaten (Nürnberg 1744)

Preußischen Sonaten

Kratší kusy pro klavír, nejdůležitější jsou Fantasia (viz níže)

Sonáty „Für Kenner und Liebhaber“ - šest sbírek klavírních sonát, fantasií a rond

Sonata "für Kenner & Liebhaber" G dur Wq 55/6 (1771).

<https://www.youtube.com/watch?v=LZMDpbaTdz0>

Znalcem je míněn vzdělaný racionální posluchač, milovníkem hudby v hudbě nevzdělaný, emocionálně vnímající recipient.

Znalci nejsou nijak upřednostňováni.

Mnoho komorní hudby s klávesovým nástrojem

Sonata pro clavier, housle a vccl e-moll, 1. věta – Allegretto, 1775/6

Christian Gottlob Krause, jeden ze zakladatelů berlínské písňové školy, upřednostňuje dokonce amatéry, protože nemají předsudky a díky tomu mají lepší, přirozený vkus.

Spis *Von der musikalischen Poesie*. Berlín 1753.

C. Ph. E. Bach pro flétnu:

Hamburger Sonaten

3 flétnové kvartety z r. 1788, Wq. 93-95.

Určitá návaznost na komorní tvorbu Telemanna (tzv. Pařížské kvartety 1737, galantní styl)

Kvartet D dur, Wq. 94, 1. věta, 1788.

Věty: Allegretto - Sehr langsam und ausgehalten - Allegro di molto

<https://www.youtube.com/watch?v=t5gHSnpkQ6A>

Tematické katalogy <http://www.archive.org>.

Wotquenne, Alfred: *Thematisches Verzeichnis der werke von Carl Philipp Emanuel Bach*
Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1905.

Helm, Eugene: *Thematic Catalog of the Works of Carl Philipp Emanuel Bach*
New Haven, 1989.

<http://www.uquebec.ca/musique/catal/baccp/baccp.html>

Základní monografie:

Ottenberg, Hans-Günter: *C.P. E. Bach*. Oxford (England), 1987.

Formy, kde se empfindsamer Stil objevoval nejvíce:

- fantasie a další útvary pro sólový klávesový nástroj, písně
- melodram

Na afektivním a expresivním charakteru hudby stylu Empfindsamkeit se vysokou měrou podílí i nápisy skladeb.

C. Ph. E. Bach v **18 Probestücken in 6 Sonaten** (připojených k své učebnici klavírní hry) používá mj.:

Alegretto tranquillamente, Andante lusingando, Allegretto arioso ed amoroso, Andante ma innocenemente apod.

Der vollkommene Capellmeister, Part II, Chapter 12, 208:

In examining large and important instrumental pieces we see that the composer can make much clearer the variety of expressions of the Affections as well as the observation of each and every division of the musical oration [Klang-Rede] if he finds the right tempo; Where, for example,

[1.] ADAGIO	distinguishes	GRIEF [Betrübniß]
[2.] LAMENTO	distinguishes	LAMENTATION [Wehklagen]
[3.] LENTO	distinguishes	ALLEVIATION [Erleichterung]
[4.] ANDANTE	distinguishes	HOPE [Hoffnung]
[5.] AFFETTUOSO	distinguishes	LOVE [Liebe]
[6.] ALLEGRO	distinguishes	COMFORT [Trost]
[7.] PRESTO	distinguishes	DESIRE [Begierde]

Whether the composer has thought on this or not, it can occur when his genius is truly effective; this may very often happen without our knowledge or cooperation.

Adagio – zármutek

Lamento – nářek

Lento – úleva, pocit ulehčení

Andante – naděje
Affetuoso – láska
Allegro – útěcha
Presto – touha, žádostivost

Situace na počátku 80. let 18. století:
Vivace a Allegro = průměrná radost
Allegro di molto, Allo assai a Presto = více radosti
Prestissimo = přemíra radosti
Andante, Andantino a Larghetto = mírnost
Mesto Adagio, Largo, Lento a Grave = sepětí s afektem bolesti

Carl Heinrich Heydenreich: *System der Aesthetik* (1790).

Zcela nová definice umění: **umění má vzbuzovat city a fantasii**, což je zcela odlišné od osvícenských definicí.

Nejvyšší formou Empfindsamkeit je druh jakéhosi transu, kdy „já“ je zapomenuto a existuje jen cit pro jiné.

Burney: C. Ph. E. Bach improvisoval dlouhé hodiny na klavír jako v transu.

Haydenreich v závěru uvádí, že nejvyšší smysl umění je pohnutí, resp. dojmutí – „**Rührung**“.

Haydenreich píše svou knihu rok před Mozartovou smrtí a 19 let před smrtí Haydnovou, přesto je tato estetická práce již zcela v romantickém duchu.

Ve svých výzkumech považoval Haydenreich za nejrelevantnější formy **improvisace a fantasie**.

Fantasie jakožto hudební forma:

v baroku sloužila - podobně jako preludium nebo toccata - v 18. stol. především k vyzkoušení nástroje.

C. Ph. E. Bach: posun, zcela **volná skladba**, ve svém zralém období ji psal **bez taktových čar**. Jednalo se mu o **narušení metra**, čehož podle něj jde dosáhnout pouze tehdy, hraje-li člověk jen s několika málo osobami (komorní hra) nebo nejlépe sám. O fantasii se vyjádřil, že musí **překvapovat, rychle přecházet z jednoho afektu do druhého**.

= charakteristické znaky citového slohu: **moment překvapení, kontrastů a zdánlivé nesouvislosti jednotlivých hudebních úseků**.

Na zdánlivé nesouvislosti má velký podíl fakt, že **s řadou motivů se vůbec nepracuje** a později se tyto motivy vůbec neobjeví - to je v protikladu k tzv. vídeňskému klasicismu, pro nějž je motivická a tematická práce bází.

Fantasie C. Ph. E. Bacha byly předmětem vzrušených diskusí již za jeho života. Imponovala jejich vysoká expresivita, odvážné harmonické postupy, náhlé zlomy afektů, subjektivní výraz, to vše za dodržování konstanty - zpěvnosti.

Fantasie fis moll, Wq 67, Sehr traurig und ganz langsam, 1787

Schubart - Ideen zur Ästhetik einer Tonkunst (1806, posmrtně, zemř. 1791) o fis moll:
„*Ein finsterer Ton; er zerrt an der Leidenschaft, wie der bissige Hund am Gewande. Groll*“

und Mißvergnügen ist seine Sprache. Es scheint ihm ordentlich in seiner Lage nicht wohl zu seyn; daher schmachtet er immer nach der Ruhe von A dur, oder nach der triumphierenden Seligkeit von D dur hin.“

https://www.youtube.com/watch?v=LOT_nUPvE98

Vede až k Lisztovi.

Fantasie c moll z 18 Probestücken

Bach sám označil v dopise z 10. února 1775 tuto skladbu jako „temnou fantasii“.

Fantasie je rozdělena do tří hlavních oddílů, které jsou dány označeními Allegro moderato - Largo - Allegro moderato.

Schubart – c moll: „*Liebeseklärung, und zugleich Klage der unglücklichen Liebe. – Jedes Schmachten, Sehnen, Seufzen der liebetrunknen Seele, liegt in diesem Tone.*“

https://www.youtube.com/watch?v=X53TvVY4_BY

Základní dramaturgický princip: spojení mezi v té době běžnou fantasii a volným, instrumentálním recitativem.

Analytické poznámky: Bach důsledně střídá výbuchy afektů s momenty uklidnění. V místech zahuštění výrazu se velmi rychle střídají arpeggia s quasi recitativními místy.

Afektivní vzrušení je hudebně dáno permanentními harmonickými změnami, chromatikou, enharmonickými záměnami a prudkými dynamickými kontrasty.

Vrcholem je hudebně rétorická figura vyjadřující otázku.

Střední díl Largo má zpočátku kantabilní charakter. Je kontrastní k první afektově "temné" části.

Pak výraz opět nabývá na intenzitě pomocí dynamických kontrastů a chromatického pohybu v basu. Kulminací je septimový akord. Vyznění vzrušení je dáno harmonickým rozvedením septakordu a dlouhé decrescendo.

Instrumentální recitativ je přechodem k závěrečnému dílu, který má funkci reprízy a má i obsahový vztah k prvnímu dílu. Těsně před koncem se objeví krátce motiv ze středního Larga jako určitá reminiscence.

Kontrasty dynamické - v 18 Probestücken ke svému teoretickému dílu předepisuje dynamiku od ppp po ff.

Sonata pro flauto traverso solo, principy fantasie, Berlin 1747, gedruckt Berlin (G. L. Winter), 1763

<https://www.youtube.com/watch?v=RpRJhhHI0E8>

Résumé:

Základní myšlenka Empfindsamkeit v hudbě:

Musik ist kein Handwerk, Musik ist Ausdruck des empfindungs- und damit erfindungsreichen Genies!

HUDEBNÍ CHARAKTERISTIKY ES

1. Vyjádření více/co nejvíce afektů na menší ploše.

2. Vyjádření prostřednictvím tónin (často moll), snaha po hledání „dunkles Ton“, tzv. temného tónu nebo výrazu v hudbě
3. „*Wahre Musik ist langsam!*“ – hledání optimálního pomalého tempa, které má vyjádřit melancholické pocity
4. Momenty překvapení: vede až k zdánlivé nesouvislosti jednotlivých hudebních úseků.

Empfindsamer Stil – PROSTŘEDKY PRO DOCÍLENÍ KONTRASTŮ

1. Změny metra.
2. Zpěvnost střídaná s recitativním charakterem.
3. Lyrická témata střídána rytmicky ostře profilovanými tématy.
4. Melodie – s motivy se většinou nepracuje, buď se opakují nebo ani to ne.
5. Originální harmonie, která má překvapovat, časté používání zmenšených septakordů, klamných spojů.
6. Náhlé dynamické zlomy, nebo např. po dlouhém crescendo subito piano.
7. Členění pomocí pomlky, pomlky na nečekaných místech.

Wilhelm Friedemann Bach (1710 – 1784)

Dohleďte si prosím jeho hlavní působiště.

<https://www.youtube.com/watch?v=Bc-FchobJLw>

Johann Gottfried Mützel

(1728 Mölln - 1788 Riga), cembalista, varhaník, skladatel

Žák J. S. Bacha, u něj i bydlel

Přátelil se s J. A. Hassem a C. Ph. E. Bachem (dochované dopisy)

V Rize vedl tanní orchestr

Ceněn současníky jako Charles Burney, Christian Friedrich Daniel Schubart nebo Johann Gottfried Herder

<https://www.nml3.naxosmusiclibrary.com/catalogue/FHR28>

Jiří Antonín Benda (1722 – 1795)

V mládí galantní styl, později empfindsamer Stil (hlavně tvorba pro klávesové nástroje), melodramy označované jako Sturm und Drang, singspiely jako střední klasicismus.

Mládí strávil v Praze. Studoval na piaristické koleji, později u jezuitů. V r. 1742 ustaven druhým houslistou v kapele Friedricha II. K houslím tendovaly zpočátku i jeho kompoziční pokusy. Postupem času však tíhnul jako interpret i jako skladatel stále více k tvorbě pro klávesové nástroje.

Poté jej ovlivnila celá řada skladatelů působících v severním Německu: C. Ph. E. Bach, Quantz, bratři Graunové, Telemann, nebo Hasse.

V sonátách je dodržen třívětý půdorys. Tempové schéma je pravidelně rychleji-pomaleji-rychleji, přičemž ovšem rychlé věty jsou často myšleny spíše v tempech středních - Allegro moderato, Allegro non troppo, Allegretto, nebo dokonce Moderato. Tzv. sonátová forma v užším slova smyslu není v prvních větách uplatněna „učebnicově“, často je např. repríza jinde než na tónice apod.

Druhé věty Bendových sonát jsou oceňovány nejvíce.

Další charakteristické znaky jeho klav. děl:

- často v mollové tónině
- prudké změny afektů - často pomocí notových délek, kdy vedle půlových not staví široce rozložené běhy v dvaatřicetinách či 64tinách
- afekty také prudce střídá pomocí kontrastní dynamiky a rytmu
- často za sebe klade lyrická a dramatická témata
- chromatika, modulace i do vzdálených tónin.
- klamné závěry a neapolské sextakordy, zmenšené akordy - podobně jako C. Ph. E. Bach

Třetí věty někdy odlehčenější charakter.

V r. 1750 nastoupil Benda v Gotě na místo kapelníka po Gottfriedu Heinrichovi Stölzlovi. Při konkursu na jeho místo odrazil Benda velmi vážného protikandidáta, kterým byl Johann Friedrich Agricola, kapelník, skladatel a teoretik.

Pro klávesové nástroje napsal řadu sonát, sonatin a koncertů.

Sonáty k poslechu najdete v zazipovaném souboru s názvem „galantní styl“, jde o CD Benda Brothers, prosím, poslechněte si je celé.

Koncert pro cembalo f moll:

https://www.youtube.com/watch?v=sWjRuQ4b_Ww

Část jeho děl pro klávesové nástroje vyšla tiskem, část zůstala v rukopisech. První tisky jeho cembalových děl jsou datovány r. 1757, tedy až v době jeho působení v Gotě.

Své skladby vydával rovněž v Lipsku. Posléze vypsál abonmá na své skladby, které bylo nadšeně přijato - 1. svazek objednalo více než dva tisíce předplatitelů. Řada z nich byla ze střední Evropy – kromě německých abonentů také z Vídně nebo Vratislavi, 76 z vzdáleného Petrohradu. Málo z Paříže (2). Z Prahy 13, mj. Seger, Kuchař, Koželuh.

Mezi předplatiteli byli i oba Mozartové.

W. A. Mozart si Benda velmi vážil a znal jeho skladby, které někdy vozil s sebou. Uvedl, že mezi luteránskými kapelníky je Benda ten nejlepší.

Tento první svazek byl vydán pod názvem *Vermischte Clavierstücke für geübte und ungeübte Spieler* - tedy obdoba "für Kenner und Liebhaber".

Sonatina c moll

<https://www.youtube.com/watch?v=TeZAXupd2d0>

Sonatina d moll

<https://www.youtube.com/watch?v=-IofVpbS9WY>

Celkem vydal 6 svazků (o druhý překvapivě projevil zájem jen malý počet předplatitelů, cca přes 200), v nichž ovšem vedle tvorby pro cembalo solo najdeme i kusy pro zpěv s průvodem klávesového nástroje.

Ariette - Lieber Amor, leihe mir (vznik 80. léta)

Lieber Amor, leihe mir
einen doch von deiner Pfeilen!
ich will auch den Raub mit dir,
Cloens Herze mit dir teilen.
Falscher, du verweigerst sie?
Wart, ich wills der Mutter klagen:
Cloens Augen leihst du sie,
und mir willst du sie versagen?

https://www.youtube.com/watch?v=PKFr_IJn4QQ

Symfonie D dur (komp. v Gotě)

<https://www.youtube.com/watch?v=YoMRY34XAI4>

Na dvoře v Gotě: 20 let (výjimkou byla studijní cesta roční do Itálie v letech 1765/66).

Odtud pronikla jeho sláva do celé střední Evropy.

1770 - 1780 - Bendova zralá a neplodnější léta

Nastal u něj podobný efekt jako u C. Ph. E. Bacha - po odchodu ze služeb Friedricha Velikého se velmi uvolnil a zindividualizoval jeho sloh.

Důvod odchodu z Goty není znám (zřejmě se cítil nedoceněn). Pobýval v různých velkých evropských hudebních metropolích, např. v Mannheimu či Paříži - zde 1781 při příležitosti uvedení jeho singspielu *Romeo a Julie*.

Benda byl v posledních 25 letech svého života vysoce ceněn svými současníky. Christian Friedrich Daniel Schubart v *Ideen zu einer Aesthetik der Tonkunst* z r. 1784 Bendu oceňuje jako „jednoho z prvořadých skladatelů, kteří kdy žili - jednoho z tvůrců epochy naší doby. Je důkladný bez pedantské přesnosti, je vysoký i nízký, vážný i vtipný.“

Jako jeden z mála skladatelů přestal vědomě komponovat – v r. 1792, tři roky před smrtí, napsal kantátu na vlastní text nazvanou *Bendas Klagen* (Bendův nářek) a poté již nekomponoval.

<https://www.youtube.com/watch?v=zsqrE80tiQ>

(jde o starou a nepříliš dobrou nahrávku, navíc v překladu do češtiny, žádná dobrá nahrávka však – pokud vím – bohužel neexistuje)

J. A. Benda napsal 14 jevištních děl převážně na německé, částečně na italské texty.

Bendovy melodramy:

Ariadne auf Naxos (1775)

Medea (1775)

Pygmalion (1779)

Almanson und Nadine (1790)

Částečným vzorem v melodramu mu byl *Pygmalion* zakladatele tohoto žánru **J.-J. Rousseaua**, kde ovšem hudba pouze ilustruje děj. V Bendových dílech má však hudba **více dramatickou funkci**. V prokomponovaných mezihrách staví **na zvukomalbě** a hudebních **afektech**. Vzorem pro řešení formy byl pro něho **recitativ accompagnato**.

Podle Bendova vzoru použili prvky scénického melodramu ve svých operách

- **W. A. Mozart** (*Zaide*, *Únos ze Serailu*)
- **Beethoven** (*Fidelio*)
- **C. M. Weber** (*Čarostřelec*- když ve Vlčí slují vyvolává Kašpar d'ábla Samiela)

Ariadna na Naxu je duodrama, vystupují v ní pouze 2 postavy.

Benda inspiroval svého pražského současníka Václava Praupnera (pozoruhodně zdařilý melodram *Circe* 1789). Mozart Bendovo dílo slyšel, nadšen. V r. 1778 píše otci o úmyslu zkomponovat duodrama *Semiramide*.

<https://www.youtube.com/watch?v=Pk6KH0e5A9Y>

prosím poslechnout celé, sledovat text, přečíst si booklet vložený ve studijních materiálech.

Ariadne auf Naxos,
Ein Duodrama von Georg Benda,

vollständige und verbesserte Partitur.

Text von Johann Wolfgang von Goethe.

ARIANE À NAXOS,
DUODRAME PAR GEORGE BENDA,

EN PARTITION COMPLETE ET REVUE PAR L'AUTEUR.

ENJEUX. IN CONCERTO. WITTENBERG.

spolu s J. A. Hillerem je J. A. Benda tvůrcem severoněmeckého singspielu

Singspiely: většinou komické, ale i výjimky

Postavy a děj: zpravidla střední třída, pastorální a venkovská témata, někdy satira směrem ke šlechtě nebo k cizincům, který narušují venkovský klid. Milostná tematika se objevuje téměř vždy.

Mluvená hra, často v próze, málo recitativů, hudba: vypjatá místa – písně, romance, árie (rovněž narativní árie), často jednodušší, strofické; pak sbory, ansámby a tance (včetně pochodů).

Der Dorfjahrmarkt (Vesnický trh 1775)

<https://www.youtube.com/watch?v=1OTBerw93fU&t=425s>

Romance – Byla to dívka z naší vsi

In unserm ganzen Dorf war Sie
Das lieblichste Gesicht;
Kein Jüngling blühte so, wie Er,
Mein Lukas selber nicht.
Und beide waren gut und fromm
Von Kindesbeinen an,
Und beide sich, wie Engelein,
Mit Liebe zugethan.

Denn über ihrem Haupte bricht
Das hohle Land, stürzt ein,
Begräbt sie - ängstlich hört man noch
Sie unterm Schutte schreyn.
Zu spät! Man zieht sie todt hervor,
Auch noch im Tode schön;
Lautweinend kömmt das ganze Dorf,
Das Unglückspaar zu sehn.

Schon aufgeboden waren sie,
Ja, schon zum drittenmal;
Und morgen sollte Hochzeit seyn,
Bereit war Bett' und Mahl.
Da giengen sie noch Tags vorher
Hinaus, und gruben Leim;
Und ach! sie kamen dießmal nicht
Von ihrer Arbeit heim.

Ein Hügel deckt sie nun, Ein Sarg
Umschließet ihr Gebein.
Der Kirchthür' gegenüber blinkt
Der goldne Leichenstein.
Beym Aus- und Eingang seh' ich ihn,
Und thränend fragt mein Blick:
Verdien' ich, Himmel, wohl von dir
Ein günstiger Geschick?

Sturm und Drang

- V hudbě: je jakousi **dramatičtější modifikací Empfindsamkeit**.
- Obecná idea: **vybočení z norem (i společenských), boj proti autoritám, ideálem jedinečný tvůrce - génius**. Temný tón.
- Jeho název pochází z r. 1776 a je to název hry spisovatele Friedricha Maximiliana **Klingera** (též dílo *Die Zwillinge*).

Sturm und Drang.

Ein Schauspiel

von

Klinger.

1776.

- Dále především Friedrich Schiller - vrchol: *Räubern (Loupežníci, 1781)*.
- Dramatická tvorba: Wilhelm Heinrich von Goethe: *Ugolino*. J. W. Goethe: *Götz von Berlichingen (1773)*
- Vliv také J. J. Rousseau s jeho „návratem k přírodě“.

V hudbě: některé raně romantické tendence, jež se objevily v 70. a 80. letech 18. století.

vzrušení, dramatický výraz, mollové tóniny apod.

Za reprezentativní díla Sturm u Drang v hudbě můžeme považovat např.:

- Bendovy melodramy
- opera *Günther von Schwarzburg* Ignaze Holzbauera
- za projevy S. u. D. bývá považována i část symfonické tvorby – mannheimští skladatelé, Sammartini, některé symfonie Haydnovy a Mozartovy (konec 60. let a 70. léta 18. století)
- Haydn – symfonie č. 49 in f-moll, Hob.I:49, „La passione“ (název dodatečný) 4. věta

<https://www.youtube.com/watch?v=ES5hPPc-14>

- **Symfonie č. 52, c-moll, 1771**

<https://www.youtube.com/watch?v=94P8p71L-60>

- Mozart: Symfonie č. 25, g-moll, K. 183

Bývá sem německými muzikology řazena i Mozartova *Zaide*

W. A. Mozart: *Zaide*

na ní pracoval v závěru sedmdesátých let 18. stol.,

tedy krátce předtím, než odešel ze Salzburgu do Vídně.

Nikdy ji zcela nedokončil, ani ji za svého života neprovedl.

Zaide se z Mozartova díla poněkud vymyká po formální stránce, neboť obě jednání začínají „melodramatickými“ částmi.

Inspirace Bendovými melodramy, které Mozart velmi obdivoval, jak se dozvídáme z jeho korespondence.

Partituru našla teprve po Mozartově smrti vdova Konstace Mozartová.

Text: anonymní libreto, které bylo později připsáno básníkovi Franzi Josephu Sebastianimu, bylo přímou předlohou pro vznik opery *Zaide*.

Mozart a Johann Andreas Schachtner toto libreto a upravili jej, mimo jiné změnili i pořadí některých scén. Rekonstrukci provedl A. Kröper 2003

Ukázka: Mozart: *Zaide*, K. 344

Act I: *Ruhe sanft, mein holdes Leben* (árie *Zaide*), Menuetto grazioso

Odpočívej pokojně, můj spanilý živote

Zamilovaná *Zaide* zpívá spícímu Gomatzovi.

Ruhe sanft, mein holdes Leben,
schlafe, bis dein Glück erwacht;
da, mein Bild will ich dir geben,
schau, wie freundlich es dir lacht:
Ihr süßen Träume, wiegt ihn ein,
und lasset seinem Wunsch am Ende
die wollustreichen Gegenstände
zu reifer Wirklichkeit gedeih'n.

<https://www.youtube.com/watch?v=6s4RpTk7rzU>

Christoph Willibald Gluck

- tragická baletní pantomima *Don Juan ou Le festin de pierre* (Wien, 17. října 1761);
- velký podíl na hudební podobě má choreograf a tanečník Gasparo Angiolini (nová forma jevištního ztvárnění - pantomima jakožto výrazový tanec ve velmi úzkém sepětí s hudbou)
- **Finale** – Sturm und Drang – cesta do pekla, výstup furií. Gluck toto číslo převzal kompletně do vídeňské verze opery **Orfeo a Eurydice** (1762)

<https://www.youtube.com/watch?v=k4AONAS-uTg>

- Při poslední vídeňské repríze vyhořelo divadlo U Korutanské brány (otevřený oheň na scéně).
- Vídeňská verze komplet: https://www.youtube.com/watch?v=NZl_jErhlhY
- Don Juan populární a uváděný po řadu let (Paris, Mailand, Turin, Neapel, München, Frankfurt, Salzburg).

Orphee et Eurydice – pařížská verze (1774) – tzv. Gluckova operní reforma byla – zjednodušeně řečeno – především přizpůsobení se pařížskému vkusu.